

Beste Vrienden van de Zuiderkerk

In dit informatieblad veel aandacht voor het Project gewelfschilderingen van de Zuiderkerk. U krijgt een inkijkje in het werk van de restauratoren Megan Kisters en Antje Verstraten. Bekijk vooral ook de twee versneld afgespeelde filmpjes van de retouchering en reconstructie van de Kruisiging op de website.

U bent gewend dat Jan de Boer, projectleider van het Project gewelfschilderingen een stukje over de voortgang van het project schrijft. Helaas is Jan in september van het vorige jaar plotseling overleden. Jan was de bedenker en initiator van het digitaliseringsproject en moeten het nu doen zonder zijn bezielende leiding. Jaap Hoekstra van de Kunstcommissie heeft de taak van Jan overgenomen.

Gelukkig mag de Zuiderkerk weer volop gebruikt worden voor kerkdiensten met grotere bezetting, de Zomeropenstelling van de kerk gaat na een jaar weer van start en de zomeravondconcerten en orgelbespelingen kunnen weer plaatsvinden. U vindt, zoals gewoonlijk, er informatie over onder 'Activiteiten in en rond de Zuiderkerk'.

De in maart begonnen expositie 'Plafond aan de Wand' met zeven afbeeldingen van de gewelfschilderingen, zal de hele zomer nog te zien zijn.

Wilt u onze stichting dit jaar steunen met een donatie of heeft u dat reeds gedaan dan zeggen wij u daarvoor hartelijk dank.

Met vriendelijke groet,
Cees Rijnders voorz./secr. SVZK

Project gewelfschilderingen

'Een kleurrijk verleden virtueel verbeeld'

Project voor het digitaal visualiseren van de gewelfschilderingen in de Zuiderkerk te Enkhuizen.

DE GEWELFSCHILDeringen KRIJGEN LANGZAMERHAND WEER KLEUR.

Een stukje geschiedenis.

Dankzij het historisch materiaal, dat tijdens de verhuizing van oud-kosteres Loes Swier tevoorschijn kwam, kunnen wat nu wat meer vertellen over de gang van zaken in de eerste twee decennia van de 20ste eeuw.

Toen in 1903 één van de kerkvoogden van de Ned. Hervormde Gemeente, de heer J.W. Lakenman, het oude boekwerk over de 'Historie der vermaerde Zee- en Koopstadt Enkhuizen' ter hand nam en las:

'Van binnen is de kerk in den jaere 1484, toen 't verwulft geheel beschooten was, met verscheide historien uit den ouden en nieuwen Testamente beschildert; en den meester voor sijn werk van stadswegen sekre prove of inkomste oegestaen, daer hij eerlijk van mogt leven en sijn huis onderhouden'

was dit voor de kerkvoogdij de aanleiding om een proef te laten nemen met het verwijderen van de verflagen die de houten tongewelven sinds 1608 bedekten nadat de kerk tijdens de Reformatie in protestantse handen was gekomen.

Een man zonder hoogtevrees.

De verflagen werden met een schraapijzer voorzichtig weggekrabd door huisschilder Simon Vijselaar. In 1910 liet deze Simon, die door de Enkhuizers ook wel 'de rooie snor' werd genoemd, zien dat hij bepaald geen last had van hoogtevrees. Samen met C. Klein, een andere waaghals uit de Haringstad, heeft hij toen namelijk vanuit een luik in de koepel van de Zuidertoren met behulp van een ladder de zware haan naar beneden gehaald voor een opknappbeurt.

Op een foto van de toenmalige stadsfotograaf

Dekema is te zien hoe beide heren, zich vasthoudend aan de torenspits, vrolijk naar de toeschouwers beneden staan te zwaaien.

Op zoek naar geldschieters.

Omdat het voor de kerkenraad ondoenlijk was het schoonmaken van alle gewelven te financieren, werd de hulp ingeroepen van het Rijk, het Koninklijk Oudheidkundig Genootschap en de Vereniging Rembrandt.

Het 'Ministerie van Binnenlandsche Zaken' trok gedurende 10 jaar een bedrag van 600 gulden uit op de Staatsbegroting, in totaal dus 6000 gulden. De Ver. Rembrandt en het Kon. Oudheidkundig Genootschap zegden samen de aanvullende 4000 gulden toe, echter wel met de mededeling dat indien men zou besluiten alles weer over te schilderen het gehele bedrag terugbetaald diende te worden.

De aanstelling van toezichthouders.

Men stelde een commissie in die toezicht moest houden op de restauratie, waarna in 1910 kon worden begonnen met het verwijderen van de verflagen van alle gewelven. En zo kwamen langzaam maar zeker de taferelen uit het Oude en het Nieuwe Testament tevoorschijn.

In die Commissie van Toezicht zaten o.a. de Commissaris der Koningin in Noord-Holland, dr. A. Pit (Ver. Rembrandt) J. Six (Ned. Oudheidkundige Bond) wethouder G.P. de Vos en namens de kerkvoogdij de heren J.G. Moll (voorzitter) en initiatiefnemer J.W. Lakenman. Verder nog een tweetal belangstellende burgers de heren N. Sluis en G.M. Tamson, de tekenleraar van de HBS. Op voorstel van de heer Pit werd besloten niets bij te schilderen, maar de schilderijen met matte lak en later met was beter zichtbaar te maken. Dhr. Six zorgde voor de literaire achtergronden van de gevonden afbeeldingen uit het Oude en Nieuwe Testament. In een jaarlijks bulletin beschreef hij de herontdekte Bijbelse taferelen en de literaire bronnen waarop de onbekend gebleven kunstenaar zijn schilderijen in 1484 had gebaseerd. Dit bleek vooral het 'Speculum Humanae Salvationis' te zijn. Dat was een typologisch geschrift waarvan juist in het jaar vóór de beschrijving een Nederlandse vertaling was uitgebracht door Johan Veldener te Culemborg onder de titel 'Spiegel onser Behoudenis'.

Deze Nederlandse versie bevat houtsneden die de kunstenaar tot voorbeeld moeten hebben geëind. Ook een andere bron, de 'Biblia Pauperum', die een eeuw ouder is en in Oostenrijk of Zuid-Duitsland is ontstaan, zal tot de inspiratiebronnen van de kunstenaar hebben behoord.

Exposities toen en nu.

Fotograaf Dekema kwam ook regelmatig zwart-wit foto's maken van hetgeen de schilder met zijn schraapijzer tevoorschijn had gehaald. Hij drukte ze af op formaat 38x29 cm, stelde ze tentoon en verkocht ze voor 3 gulden per stuk.

Later werden ze (verkleind) ook gepubliceerd in een Franstalig boek over kunst in de Middeleeuwen.

De inspirator van het project de heer Lakenman overleed vroegtijdig en kon helaas de afronding in 1919 niet meemaken. De geschiedenis herhaalt zich, want ook Jan de Boer, die de digitale reconstructie van de gewelfschilderingen ooit bedacht heeft, zal de voltooiing van zijn project niet meer meemaken, omdat hij in september 2020 vrij plotseling is overleden.

Tijdens de openstelling van de kerk kunt u dat wat Jan de Boer zo trots 'De Nachtwacht van Enkhuizen' noemde komen bekijken.

Namens de projectgroep: Jaap Hoekstra

Voortgang van het project

Megan (links) en Antje

Wij, Antje Verstraten en Megan Kisters, werken gestaag verder aan het omvangrijke project omtrent de digitale reconstructie van de gewelfschilderingen in de Zuiderkerk. Met veel plezier en inspanning hebben we inmiddels 17 voorstellingen kunnen reconstrueren naar hun oorspronkelijke kleuren uit 15de eeuw- wat zonder de steun en hulp van de Vrienden van de Zuiderkerk en de donateurs niet mogelijk was geweest. Tijdens het werk aan de voorstellingen komt telkens weer naar voren hoeveel detail er in de gewelfschilderingen verwerkt is.

Om zo 'ingezoomd' bezig te zijn met een gewelf zie je pas hoe verfijnd sommige delen zijn. Zie bijvoorbeeld het gezicht van Christus in 'De Doornenkroning' of de zadeltzak van het linker figuur op 'De Kruisdraging'.

Christus

Zadelzak

Anderzijds komt soms ook naar voren dat verwachte details ontbreken op de schildering. Zo wees Ds. Henk Haandrikman erop dat er géén ster zichtbaar is op 'De Magiërs'. Vergelijkbare schilderijen en prenten uit dezelfde periode tonen wel altijd een ster. Het is slechts gissen waarom de schilder (s) toentertijd ervoor gekozen hebben de ster niet af te beelden.

Het werk kan soms ook heel lastig zijn, wanneer er grotere delen ontbreken of nog maar heel slecht zichtbaar zijn. We werken terughoudend en proberen zo bewust mogelijk om te gaan met eventuele invullingen. Deze baseren wij dan op overeenkomstige delen van andere gewelfschilderingen. Een goed voorbeeld hiervan is 'De zalving te Bethanië'. Het retoucheren van dit gewelf was zeer ingewikkeld doordat grote delen missen- door vermoedelijk waterschade. Deze delen zijn in aansluitend aan de omgeving getouchéerd en/of gereconstrueerd.

De gezichten van de drie mensen aan tafel – met in het midden Christus- ontbraken grotendeels. Ook het gezicht van Maria van Bethanië op de voorgrond ontbrak. Het staande figuur links was het meest intact. Er is voor gekozen de figuren terughoudend te reconstrueren met overeenkomstige figuren van andere gewelven. Dit is een duidelijke eigen interpretatie, maar voor de leesbaarheid van de schildering van groot belang. Voor het gezicht van Christus is het gezicht van Christus uit 'De intocht in Jerusalem' als basis gekozen en voor het linker figuur aan tafel uit de schilderijen 'Manna-Rapen'. Het rechterfiguur aan tafel is nog iets terughoudender gereconstrueerd. Voor Maria is gekozen zo min mogelijk te reconstrueren omdat er geringe aanknopingspunten zijn.

De basis van elke reconstructie zijn de foto's gemaakt door Arjan Bronkhorst. Vaak combineren we de overzichtsfoto met de detailopname, om zo

de kwaliteit nog hoger te krijgen. Deze afbeelding gaan wij vervolgens 'retoucheren'; we nemen alle resten (gele) overschildering weg, net als vlekken en vullen ontbrekende delen aan. Dit is het meest tijdrovende onderdeel van de reconstructie, omdat het heel precies moet gebeuren. Hierna volgt de digitale kleurreconstructie waarbij we op basis van het onderzoek de helderheid van de kleuren teruggeven aan de schildering. Hierbij proberen we de originele textuur van het gewelf zoveel mogelijk te bewaren.

Op de website (<http://meganijill.com/zuiderkerkenkhuizen-digitale-reconstructies/>) zijn de reconstructies te bekijken. Op de pagina van 'De Kruisiging' zijn ook twee timelapse filmpjes te zien waarop je het digitaal reconstrueren en retoucheren versnelt kan bekijken. Hiermee geven wij hopelijk wat meer inzicht in ons werk. We zijn daarnaast ook bezig met een document waarin wij meer toelichting geven over elke reconstructie en onze keuzes daarin.

Momenteel gaat de voortgang iets langzamer, onder meer vanwege het zwangerschapsverlof van Antje. Na de zomer kunnen we beide weer vol aan de slag. We zijn dankbaar met dit prachtige project en zien uit naar de toekomst hiervan.

Activiteiten in en om de Zuiderkerk

Zomeravond Concerten

2021 Zuiderkerk Enkhuizen

Zaterdag 17 juli	Henny Heikens, orgel en Sebastian León, bariton
Zaterdag 31 juli	Bas de Vroome, orgel en Marleen van Os, sopraan
Zaterdag 14 augustus	Jan Spijker, orgel, Marit Broekroelofs en Marike Tuin, cello/gamba
Zaterdag 28 augustus	Bachconcert door Capella Maria Barbera Henk van Zonneveld, orgel

Aanvang 20:00

Toegang € 5,- • Kinderen € 2,50
(geldende coronaregels worden gehanteerd)

Orgelbespelingen in de Zuiderkerk 2021

Vrijdag 16 juli	15.00 uur	Jan Spijker
Vrijdag 23 juli	15.00 uur	Jos Martens
Vrijdag 6 augustus	15.00 uur	Jan van der Leek
Vrijdag 20 augustus	15.00 uur	Pieter Rynja

Beiaardconcerten Zuidertoren en Drommedaris 2021

Zie website:

<http://enkhuizerklokkenspelvereniging.nl>

Martinus Cantorij in de Zuiderkerk

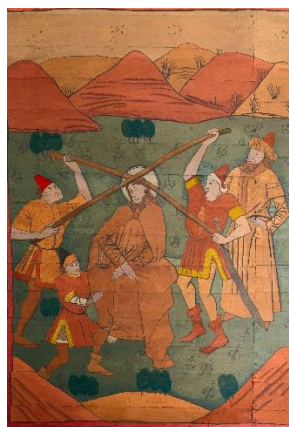
Lessons and Carols, 19 december 2021, 17.00 uur

Openstelling Zuiderkerk

De Zuiderkerk is geopend voor bezoek van 10 juli tot en met 10 september van 13.30 uur tot 17.00 uur. Open monumentendagen: Zaterdag 11 september van 11.00 uur tot 16.00 uur en zondag 12 september van 12.00 tot 16.00 uur.

Kunst in de (Zuider) kerk.

De hele zomer is de expositie nog te zien onder de titel: 'Plafond aan de Wand', Afbeeldingen van de lijdensstijd van Christus, op basis van de gewelfschilderingen van de Zuiderkerk.

Doornenkroning

Kruisdraging

Mutatie bestuur SVZK:

Per 1 oktober 2020 is Leo Los afgetreden als bestuurslid van onze stichting en ontstaat er een vacature.

Het bestuur bestaat nu uit:

Cees Rijnders voorzitter/secretaris

Henk van den Brink penningmeester.

Naar een nieuw bestuurslid wordt gezocht.

FINANCIËEL VERSLAG 2020

Balans per 31 december		2020
Bank Rekening Courant		38.711,00
Bank InternetPlus		110.000,00
		148.711,00
Reservering legaat MD		5.000,00
Subsidiereserve Zuiderkerk		10.000,00
Reservering gewelf		46.667,00
Te betalen subsidie Zuiderkerk		0
Vermogen		<u>87.044,00</u>
		148.711,00

Staat van ontvangsten en uitgaven

2020	
<i>Ontvangsten</i>	
Rente	7,06
Donaties Vrienden 2020	4.392,00
Donaties t.b.v. gewelf	<u>61.362,35</u>
	65.761,41
<i>Uitgaven</i>	
Bankkosten	183,70
Diversen	7,50
Drukwerk	568,70
Secretariaat	<u>118,30</u>
Uitgaven t.b.v. Stichting	878,20
Subsidie onderhoud Zuiderkerk	<u>0,00</u>
	878,20
Uitgaven gewelf	23.507,14
Mutatie reservering gewelf	<u>37.855,21</u>
	62.240,55
Exploitatiesaldo	<u>3.520,86</u>
	65.761,41

(zie het volledige financieel verslag op de website van de Zuiderkerk onder 'Vrienden')

Scheningen, legaten en erfstellingen

U kunt de Zuiderkerk een plaats geven in uw nalatenschap door een legaat of een benoeming tot erfgenaam op te nemen in uw testament. Onze Stichting Vrienden van de Zuiderkerk is daarvoor de aangewezen organisatie om genoemd te worden.

U draagt dan bij in het in goede conditie doorgeven van de Zuiderkerk aan volgende generaties. Onze stichting heeft de ANBI-status.

Colofon:

Uitgave:

Stichting Vrienden van de Zuiderkerk te Enkhuizen

Secretariaat:

Korte Tuinstraat 4, 1601 CJ Enkhuizen

0228-317927, e-mail : stichtingvzk@gmail.com

RSIN 8160.39.768

Bank:

IBAN NL06ABNA0592966011 ten name van SVZK

Penningmeester:

Westerstraat 125, 1601 AE Enkhuizen

0228-320052